

VU Research Portal

Hoe redelijk is het om te geloven? Het atheïsme van Herman Philipse

Stoker, W.

published in
Christelijk Weekblad
2012

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Stoker, W. (2012). Hoe redelijk is het om te geloven? Het atheïsme van Herman Philipse. *Christelijk Weekblad*, 2012(Juli 6).

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

HOE ONREDELIJK IS GELOVEN? het atheïsme van Herman Philipse

Herman Philipse schreef een zeer vakkundig boek waarin hij wil laten zien dat het godsgeloof van de drie wereldreligies, jodendom, christendom en islam achterhaald is in het tijdperk van de wetenschap. Geen pamflet zoals zijn eerdere *Atheïstisch Manifest*, maar een zorgvuldig opgezet betoog tegen het godsgeloof. Waarom dient volgens Philipse een weldenkend gelovige zijn godsgeloof op te geven, als hij tenminste een redelijk mens wil zijn? Ik leg uit waarom dit technisch-filosofisch knappe betoog zijn doel toch voorbijschiet.

Philipse vat het christelijk geloof op als theïsme, de stelling dat God bestaat. Dat is volgens hem een bewering over een feitelijk gegeven dat je kunt bevestigen of ontkennen. Voor de instemming met het bestaan van God dien je redenen te hebben. Voor die redenen kun je volgens Philipse je niet op een openbaring of op geloof beroepen, want dat is alleen begrijpelijk binnen de geloofsgemeenschap. Redenen voor het geloof dienen algemeen toegankelijk te zijn zodat ook de atheïst ze kan beoordelen. Philipse wijst daarom de openbaringstheologie, de theologie die uitgaat van een openbaring van God, af en houdt het op de natuurlijke of redelijke theologie die wel zulke algemeen toegankelijke redenen geeft. En dan vooral de natuurlijke theologie zoals de filosoof Richard Swinburne uit Oxford heeft ontwikkeld. Swinburne laat met algemeen toegankelijke redenen zien waarom het redelijk is aan te nemen dat God bestaat. Feitelijk is de ondertitel 'een kritiek van de religieuze rede' te ruim omdat deze kritiek alleen slaat op de natuurlijke theologie van Swinburne. Met Swinburne ziet Philipse het theïsme als een soort wetenschappelijke theorie of een grootschalig filosofisch systeem ter verklaring van het universum. Philipse meent te kunnen aantonen dat Swinburne's argumentatie voor de redelijkheid van de bewering dat God bestaat niet klopt. Daarom dient het atheïsme de voorkeur boven het theïsme. Waarom schiet dit boek zijn doel voorbij?

Religie is geen wetenschap of filosofie

Voor mij is het kernpunt dat Philipse miskent dat religie van een andere orde is dan wetenschap of metafysische filosofie. Religie betreft een existentiële levensoriëntatie, terwijl wetenschap via kennis en theorievorming de methodische beheersing van de wereld tot doel heeft, tot nut en dienst van mens en natuur. Evenmin is religie een metafysische verklaring voor het universum. Openbaring is in de drie wereldreligies een onopgeefbaar gegeven dat Philipse te gemakkelijk terzijde schuift. Dit verschil brengt allereerst met zich mee dat de godsvraag in religie anders wordt gesteld dan Philipse doet. Gelovigen zijn bezig met de vraag van het geloven *in* God en niet met de abstracte vraag *dat* God bestaat. Geloven in God houdt in dat mensen hun

vertrouwen op God stellen, zijn liefde en genade ervaren en dat kun je niet zonder betekenisverlies reduceren tot geloof dat God bestaat, aldus de godsdienstfilosoof prof. Andy Sanders in zijn afscheidscollege. Valt het geloven *in* God weg, dan is de vraag *dat* God bestaat als objectief gegeven niet meer zo interessant. Voor gelovigen is de vraag klemmend of ze van Godswege heil in Christus ervaren en niet de vraag *dat* God bestaat. Beantwoorden zij de eerste vraag bevestigend, dan is daarmee het bestaan van God impliciet bevestigd. Is het antwoord ontkennend, dan valt de vraag *dat* God bestaat als vanzelf weg of is van minder belang. God maakt zich in een zelfopenbaring aan mensen bekend en is niet te vergelijken met een onzichtbare entiteit uit een wetenschappelijke of metafysische theorie. De bewering dat God bestaat is op zich een vrij lege bewering, ook al zeggen sommige mensen dat ze geloven dat er 'iets' is.

Het redelijke van geloof

Omdat religie niet vergelijkbaar is met wetenschap of filosofie, dient men ook een *andere opvatting van rationaliteit* te hanteren als het gaat om religie. Bijvoorbeeld de opvatting dat het in het algemeen redelijk is om een overtuiging te accepteren, tenzij er goede redenen zijn om die overtuiging niet meer te hebben. Redenen zijn in religie in het algemeen persoonsgebonden en voldoen daarom niet aan Philipse's eis van algemene toegankelijkheid. Dat hangt samen met het gegeven dat geloven een transformatie van de gelovige met zich meebrengt. Neem het ritueel van het Avondmaal. De niet-gelovige kan dit ritueel enigszins begrijpen. Hij ziet ook hetzelfde thema in een wat andere betekenis terugkomen in Wagners *Parcifal*. De gelovige kan hem redenen geven voor het christelijk ritueel van het Avondmaal door een uitleg te geven van kruis en opstanding van Christus. Wat brood en wijn voor de gelovige persoonlijk betekenen op grond van het bijbelverhaal en de christelijke traditie, dat zijn persoonsgebonden redenen. Er zit ook een algemeen toegankelijk te bediscussiëren aspect aan: Jezus' kruis als historisch feit. Dat is een zaak van de historicus om op grond van historische bronnen vast te stellen of het echt gebeurd is. Ook is het wonder van de opstanding iets wat een algemeen te bediscussiëren gegeven is.

Kortom: ook het geloof heeft zijn redelijkheid, zij het niet die van een wetenschappelijke of filosofische theorie. Gaat het kruisgebeuren niet terug op een historisch gegeven en kan men (of een deskundige) geen uitleg geven aan de opstanding van Christus, dan pleit dat naar mijn mening tegen de redelijkheid van het geloof.

Religie een publieke zaak

De zaak die Philipse aan de orde stelt is van belang in een samenleving met uiteenlopende religies. Men dient in het openbaar elkaar te kunnen bevragen op zijn religie. Daarom moet men religie niet afschermen tegen

kritische vragen erover. Ik ben in het voorportaal van Philipse's boek gebleven. De redenen daarvoor zijn dat ik meen dat het spreken over God (en de verantwoording daarvan) niet los van de religieuze context kan gebeuren en dat religie niet te toetsen is aan de rationaliteitsopvatting zoals die in de empirische wetenschap geldt.

Herman Philipse, *God in the Age of Science? A Critique of Religion Reason* (Oxford: Oxford University Press 2012)

Wessel Stoker is godsdienstfilosoof en kunstfilosoof en schreef *Is Faith Rational?* (Leuven: Peeters 2006)